

Бородієнко Олександра Володимирівна,
к.г.н., доцент, докторант Інституту

професійно-технічної освіти АПН України;

Музичко Людмила Володимирівна,

к. псих. н., доцент, доцент кафедри педагогіки та психології
Київського національного економічного університету
імені В.Гетьмана.

Бородиенко Александра Владимировна,
к.г.н., доцент, докторант Института

профессионально-технического образования АПН Украины;

Музычко Людмила Владимировна,

к. псих. н., доцент, доцент кафедры педагогики и психологии
Киевского национального экономического университета
имени В.Гетьмана.

Borodiyenko O.V.,

PhD in Geography, associate professor,
doctoral of Institute of Vocational Study
of Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Muzhichko L.V.,

PhD in Psychology, associate professor of Department of
Pedagogy and Psychology of Kiev National Economic University
named after V.Getman

**КОУЧИНГ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ОСОБИСТІСНО-
РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ В
ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ**

**КОУЧИНГ КАК ИННОВАЦИОННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ЛИЧНОСТНО
ОРИЕНТИРОВАННОГО РАЗВИВАЮЩЕГО ОБУЧЕНИЯ:
ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ
ОБУЧЕНИИ**

COACHING AS AN INNOVATIVE TECHNOLOGY OF PERSONALITY DEVELOPING EDUCATION: PECULARITIES OF USAGE IN PROFESSIONAL TRAINING

Анотація: Обґрунтовано доцільність використання коучингу як технології особистісно-розвивального навчання в системі професійної освіти. Розширено та доповнено бачення концепції освітнього коучингу. Виділено системи, взаємодія в рамках яких може бути зреалізована із застосуванням коучингового підходу. Схарактеризовано специфічні компетентності педагога, розвиток яких є необхідним для реалізації коучингової взаємодії в індивідуальному та груповому форматі. Акцентовано увагу на специфіці використання таких інструментів коучингу, як рівні слухання та зворотній зв'язок.

Ключові слова: особистісно-розвивальне навчання, коучинг, професійна освіта, педагогічна технологія, глибинне слухання, продуктивний зворотній зв'язок.

Аннотация: Обоснована целесообразность использования коучинга как технологии личностного развивающего обучения в системе профессионального образования. Расширено и дополнено видение концепции образовательного коучинга. Выделены системы, взаимодействие в рамках которых можно реализовать с использованием коучингового подхода. Исследованы специфические компетенции педагога, развитие которых является необходимым для реализации коучингового взаимодействия в индивидуальном и групповом форматах. Акцентируется внимание на специфике использования таких инструментов коучинга, как уровни слушания и обратная связь.

Ключевые слова: личностно ориентированное обучение, коучинг, профессиональное образование, педагогическая технология, глубинное слушание, продуктивная обратная связь.

Summary: The expediency of coaching approach usage as a technology of personality oriented learning is justified in the article. Vision of the concept of educational coaching is enhanced and expanded. Systems in which the interaction based on coaching approach is highlighted. Also the authors determined specific competence of the teacher, the development of which is necessary to implement coaching interaction in individual and group formats. Attention is focused on the specifics of usage of such coaching tools as levels of listening and feedback.

Key words: personality-developing education, coaching, professional training, educational technology, deep listening, productive feedback.

Постановка проблеми. Сучасний етап суспільно-економічного розвитку нашої країни вимагає від вітчизняної педагогіки вдосконалення підходів та принципів організації процесу навчання, що давало б можливість: забезпечувати високий рівень фахової підготовки спеціалістів з високим рівнем

конкурентоздатності на ринку праці; забезпечення системою професійної освіти умов для формування обізнаної (з високим рівнем професійних знань), мотивованої до навчально-пізнавальної діяльності, здатної до саморозвитку особистості; формування у майбутніх спеціалістів таких необхідних в сучасних реаліях компетентностей, як професійна мобільність, комунікативна компетентність, адаптивність до змін, відповідальність за результати власної професійної діяльності та розвитку. Крім того, зміна парадигми навчання з предметної на особистісно-орієнтовану (яка сама по собі не є самоціллю, а є віддзеркаленням неоліберальної педагогіки та дає можливість пошуку нових можливостей актуалізації особистісного потенціалу) актуалізує необхідність пошуку нових педагогічних технологій та методів навчання, які б забезпечили можливість реалізації завдань сучасної педагогіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури [1, 4, 5, 6, 9] та власний педагогічний досвід авторів в системі професійно-технічної, вищої та корпоративної освіти дає змогу стверджувати, що такою педагогічною технологією, яка дасть змогу задіяти особистий потенціал тих, хто навчається, сформувані у них готовність та здатність до самостійної навчально-пізнавальної діяльності, згенерувати вміння використовувати всі можливі ресурси для досягнення поставлених цілей та реалізації завдань, вміння самостійно здійснювати, коригувати та контролювати свою діяльність, є коучинг [5].

Маючи всі ознаки педагогічної технології (виступаючи моделлю спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя, коучинг може бути «вписаний» в організацію і проведення навчальних занять (та інших видів взаємодії) в системі професійної освіти. Аналіз джерел з даного питання дозволяє виявити деякі закономірності: має місце значна розробленість принципів використання коучингу в зарубіжній практиці, яка, проте відображує значну увагу до коучингу як форми індивідуального консультування; є спроби з'ясувати потенціал використання коучингу в закладах вищої освіти (зокрема,

українською дослідницею Т.А.Боровою була запропонована концепція освітнього коучингу, сформульовані методологічні підходи та принципи використання коучингу як елемента адаптивного управління у ВНЗ [1, с.277]), професійної освіти [6], корпоративного навчання та розвитку персоналу [2, 3].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.

Вважаємо, що продуктивною може стати наукова дискусія з приводу можливостей використання коучингу в системі професійної освіти, що дало б змогу покращити результати навчально-пізнавальної діяльності учнів та студентів за рахунок використання їх нерозкритих та незадіяних можливостей.

Мета статті. Таким чином, **метою** даної статті є з'ясування підходів та технологій застосування коучингу в системі професійної освіти.

Виклад основного матеріалу. Автор концепції освітнього коучингу, Т.А.Борова, трактує його як «систему заходів щодо встановлення взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу з метою досягнення взаємно визначених цілей як з удосконалення професійної діяльності, так і підвищення якості навчання» [1]. Крім того, дане визначення доповнене також деякими важливими аспектами, які доповнюють розуміння коучингу як педагогічної технології: взаємодія між учасниками навчального процесу базується з використанням коучингових інструментів, які проектуються і застосовуються в залежності від мети взаємодії, але безвідносно до цього в будь-якому випадку базуються на філософії коучингу; в даному форматі взаємодії фокус уваги педагога має бути на забезпеченні процесу самостійної постановки тим, хто навчається, цілей навчання та діяльності, самостійного генерування ним оптимальних шляхів і методів її досягнення, самостійної оцінки, моніторингу та контролю виконання завдань; педагогом має обов'язково генеруватись конструктивний зворотній зв'язок тому, хто навчається; педагог також має забезпечити процес зростання мотивації діяльності [6].

В системі професійної освіти модель використання коучингу може продуктивно реалізовуватись в таких системах взаємодії: «педагог-учень» в навчальних закладах професійно-технічної освіти (для активізації навчально-

пізнавальної діяльності учнів, посилення їх мотивації, для реалізації виховної функції, для активізації саморозвитку та відповідальності учнів); «методист ПТНЗ – педагог ПТНЗ» (для за діяння потенціалу педагогів, зростання їх мотивації до застосування прогресивних педагогічних технологій, мотивації до саморозвитку); «керівник ПТНЗ - педагоги» (для вдосконалення процесу управління ПТНЗ, зростання індивідуальних та групових результатів працівників, зростання їх відповідальності); «методист НМЦ – методист ПТНЗ» (для зростання мотивації педагогів до застосування прогресивних педагогічних технологій, їх мотивації до саморозвитку, вдосконалення особистих результатів); у ВНЗ – в системах «педагог-студент», керівник структурного підрозділу – педагог для досягнення аналогічних вищеперерахованим цілям. Формат взаємодії може бути як індивідуальним (у формі індивідуальних бесід), так і груповим (проведення навчальних занять з використанням специфічних інструментів коучингу; проведення нарад тощо).

Безвідносно до формату реалізації коучингової взаємодії важливим для досягнення відчутних результатів є розвиток (а в деяких випадках і формування) специфічних елементів професійної компетентності, без наявності яких реалізація коучингової взаємодії є неможливою. Зокрема, мова йде про вміння слухати та вміння генерувати продуктивний зворотній зв'язок.

Педагогічне спілкування, спрямоване на поглиблення розуміння навчальних досягнень тих, хто навчається, передбачає застосування педагогом різних рівнів слухання. У коучингу слухання дозволяє глибше заглибитись у зміст, повніше зрозуміти сказане, а також «почути» те, що не виявляється прямим змістом слів. Ці можливості забезпечує слухання, здійснюване на різних рівнях. Характер слухання змінюється в залежності від фокусування уваги на тому, що/кого ми слухаємо. Виокремлюють чотири рівні слухання (рис.1), відмінні за ступенем заглиблення у предмет комунікації, а саме:

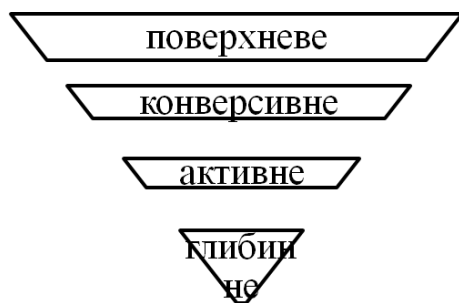

Рис.1. Рівні слухання співбесідника.

Як бачимо, слухання може відбуватися поверхнево. Особа виглядає слухачем, хоча насправді ж може бути зосередженою на чомусь іншому, що мало стосується предмету розмови. Ідеологи та практики коучингу [7] вважають таке слухання мало придатним для застосування, оскільки досягнення цілей процесу великою мірою залежить від інформації, яка з'являється у розмові. І у навчальній діяльності поверхнєве слухання педагогом свого учня позбавляє його можливості отримати бажаний для кращого розуміння процесу та його результатів обсяг інформації.

У разі конверсивного слухання особа і слухає, і обдумує, і висловлюється з приводу почутого. Для практики коучингу такий різновид слухання мало придатний через втрату можливості вирішувати поставлені завдання. У навчальній діяльності конверсивне слухання доцільне у разі, коли педагог консультує учня або виконує роль ментора. Такий підхід обумовлює формат комунікації, у якому значно обмежується прояв суб'єктності учня і не виникає умов для задіяння його особистісного потенціалу повною мірою.

Реалізуючи активне слухання, педагог докладаеть більших зусиль для того, щоб слухати і розуміти інформацію, аніж для того, щоб говорити. Відбувається довільне зосереджування уваги на предметі розмови, активне прагнення зрозуміти, про що говорить співбесідник. Активне слухання є необхідною умовою перебігу процесу коучингу, оскільки воно забезпечує отримання максимально можливої повноти картини того, що відбувається. Саме завдяки активному слуханню педагог може найбільш повно зрозуміти, наскільки змістовно, якісно і у якому обсязі учень засвоїв навчальний матеріал. У разі наявних пробілів та помилкових суджень/дій з'являється можливість не лише

виявити останні, а й створити умови для того, щоб учень самостійно зміг їх виявити та визначити способи корекції/усунення.

Глибинне слухання дає можливість особі розуміти іншу особу завдяки проникненню у сутність сказаного або навіть зрозуміти те, про що не було сказано. Це стає можливим завдяки тому, що вона знаходиться у специфічному стані свідомості, який забезпечує відповідне сприйняття інформації. Такий спосіб слухання значно підвищує ефективність роботи педагога-коуча, адже сприяє кращому розумінню особистості учня, його цінностей, мотивації. У навчально-виховній роботі, яку здійснює той чи інший освітній заклад, глибинне слухання може бути більш корисним в процесі проведення виховної роботи.

Зворотній зв'язок у навчально-пізнавальній взаємодії дає можливість оцінити і процес, і результат. Сутність педагогічної оцінки полягає у порівнянні об'єкту оцінювання з певним еталонним зразком з метою встановлення ступеню відповідності чи розбіжності між ними. Натомість коучинг-підхід у навчанні дає можливість змінити акценти у цьому процесі:

- зосередитись на пошуку джерел помилок та шляхів їхнього подолання за рахунок власних ресурсів та у спосіб, який є найбільш прийнятним для особи;

- зосередитись на пошуку шляхів компенсації відсутнього чи недостатнього наявного ресурсу для розв'язання навчального завдання;

- зосередитись на пошуку власного зиску від розв'язання певного навчального завдання.

Ефективний зворотний зв'язок повинен бути спрямованим на конкретну поведінку (та її результати) особи, якій він надається, для того, щоб вона могла розумно щось змінити. Якщо якість виконання завдання учнем є недостатньо високою, то більшу користь принесе не виявлення факту розбіжності з еталонним зразком та фіксація «винуватості» його у цьому, а дещо інший підхід. Більш ефективним буде застосування коучингового алгоритму надання зворотного зв'язку, а саме:

- **опис:** Що сталось (факт)? Чого ти хочеш зараз?

- **досвід:** Чого ти навчився?
- **вміння:** Яким чином ти зможеш це застосувати?
- **можливості:** Якщо подивитися на цю ситуацію як на можливість, то які перспективи тут можна побачити?

Як бачимо, такий підхід створює умови для розвитку учня або студента як суб'єкта свого учіння. Педагог, даючи зворотній зв'язок учню, на етапі опису реалізує свою педагогічну функцію оцінювання і забезпечує виявлення розбіжності між реальним та бажаним результатом. Всі інші етапи виводять його на виконання ролі вихователя, який формує особистість учня – його самостійність, відповідальність, віру в свої можливості тощо.

Застосування педагогом коучингового підходу у наданні зворотного зв'язку при оцінці результатів навчальної діяльності учня відіграє і мотивуючу роль, оскільки дозволяє йому відкрити у собі потенціал для розв'язання у майбутньому завдань, які викликали труднощі, а також отримувати задоволення від цієї роботи.

Вміння слухати та генерування продуктивного зворотного зв'язку є лише окремими, хоч і необхідними, вміннями, необхідними для реалізації навчально-виховної взаємодії в системі професійної освіти. Вони є базовими та дають можливість зреалізувати як індивідуальні, так і групові форми взаємодії на основі коучингу.

Література:

1. Борова Т.А. Теоретичні засади адаптивного управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу: монографія/ Т.А.Борова. – Харків: СМІТ, 2011. – 381 с.
2. Бородієнко О.В. Коучинг як особистісно-розвивальна технологія: особливості застосування коучингового підходу в процесі розвитку професійної компетентності керівників / О.В.Бородієнко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» - Додаток 5 до Вип.31: Тематичний випуск «Проблеми емпіричних досліджень у психології». – К.: Гнозис, 2014. – С.19-25.
3. Бородієнко О.В. Система професійного розвитку керівників як чинник забезпечення результативності діяльності структурних підрозділів з продажу послуг зв'язку / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 16 «Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики: Збірник наукових праць. – Вип.24 (34). – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2014. – С.90-95.

4. Голви Т. Максимальная самореализация: Работа как внутренняя игра / Т. Голви – [пер. с англ.] / Голви Т. – М. : Альпина Бизнес Букс, – 2007. – 252с.
5. Дмитриева Е.Н. Возможности использования методов и приемов коучинга в профессионально-личностном становлении студентов / Дмитриева Е.Н., Тренькаева Н.А // Вестник ТГУ. Философия. Социология. Политология. – 2008. – № 3(4). – С. 144-147.
6. Олександра Бородієнко, Людмила Музичко. Методологічні засади використання інструментів коучингу в сучасній професійній освіті / О.Бородієнко, Л.Музичко // Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії: матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Переяслав-Хмельницький, 1 листопада 2014 року) / Міністерство освіти і науки України, Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». - Переяслав-Хмельницький, 2014. – С.85-87. – Режим доступу: http://conferences.neasmo.org.ua/uploads/conference/file/10/conference_1-2.11.2014.pdf.
7. Стар Дж. Коучинг. Полное руководство по методам, принципам и навыкам персонального коучинга /Пер. с англ. / Дж.Стар. – М.: Бизнес Психологи, 2011. – 359с.
8. John Whitmore. Coaching for Performance: GROWing Human Potential and Purpose - The Principles and Practice of Coaching and Leadership, 4th Edition. - Nicholas Brealey Publishing; Fourth Edition edition. /John Whitmore.– 2009. – 244 p.